ÇINARALTI

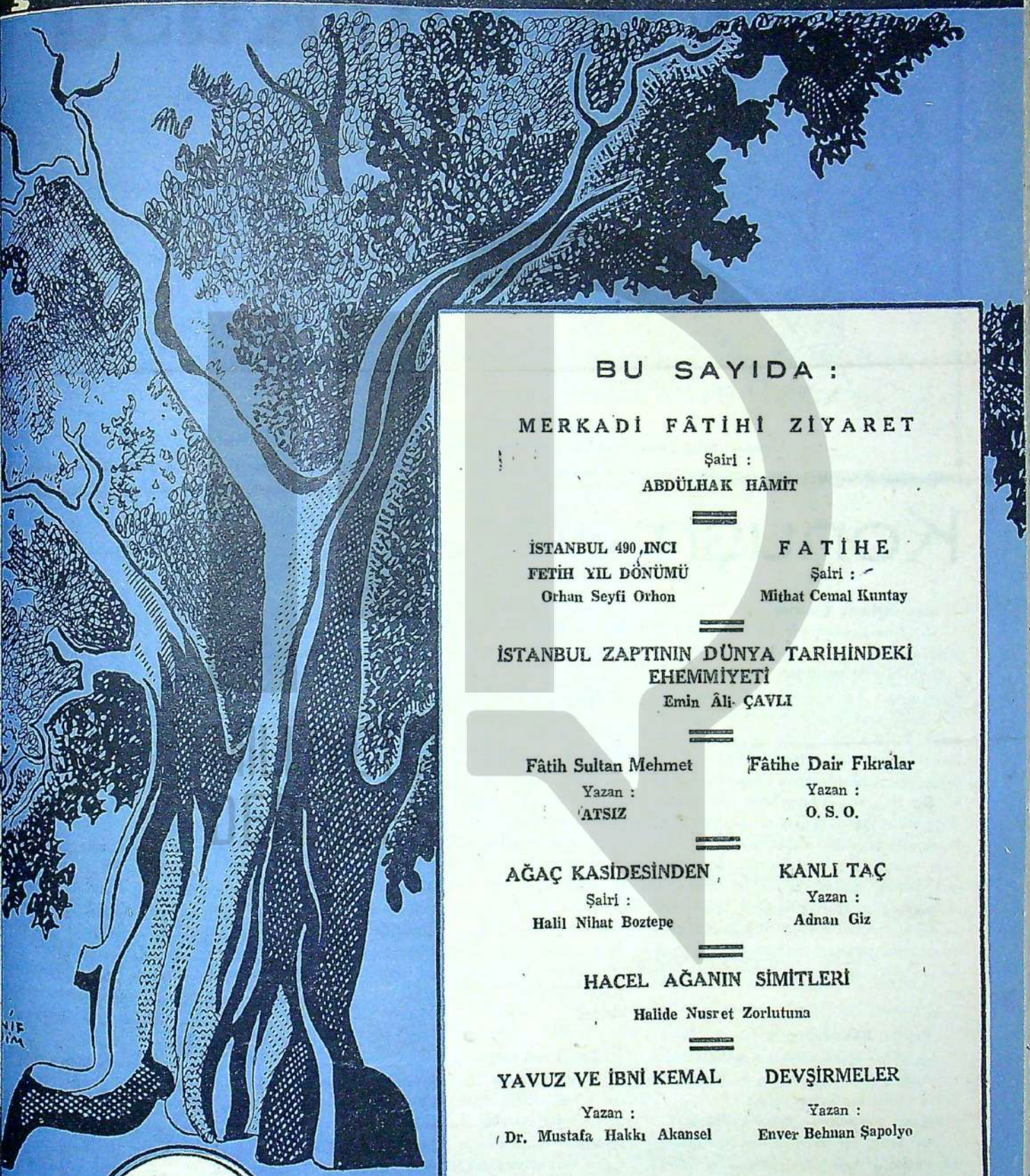

BU SAYIDA :

MERKADİ FÂTİHİ ZİYARET
Şairi :
ABDÜLHAK HÂMİT

İSTANBUL 490 INCI FETİH YIL DÖNÜMÜ
Orhan Seyfi Orhon

FATİHE
Şairi :
Mithat Cemal Kuntay

İSTANBUL ZAPTININ DÜNYA TARİHİNDEKİ EHEMMİYETİ
Emin Âli ÇAVLI

Fâtih Sultan Mehmet
Yazan :
ATSIZ

Fâtihe Dair Fıkralar
Yazan :
O. S. O.

AĞAÇ KASİDESİNDEN
Şairi :
Halil Nihat Boztepe

KANLI TAÇ
Yazan :
Adnan Giz

HACEL AĞANIN SİMİTLERİ
Halide Nusret Zorlutuna

YAVUZ VE İBNİ KEMAL
Yazan :
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

DEVŞİRMELER
Yazan :
Enver Behnan Şapolyo

Sayı : 88
Kuruş : 15

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT

DİKKAT !

Millî Piyango

7 HAZİRAN

Yaz tadilini Sayfiyede zevk, neşe eğlence içinde geçirmek için en iyi çare bir «Millî piyango» bileti almaktır.

Hüseyin Namık Orkun

TÜRK EFSANELERİ

Fiatı 50 kuruş

UMUMİ SATIŞ YERİ :
İSTANBUL-ANKARA CADDESİ
ÇINARALTI İDAREHANESİ Nº 47

T. C.
ZİRAAT BANKASI

•PARA• BİRİKTİREN RAHAT-EDER

ADEMİ İKTİDAR VE BELGEVŞEKLİĞİNE KARŞI

FORTOBİN

S. ve İ. MUAVENET VEKÂLETİNİN RUHSATINI HAİZDİR
HER ECZANEDE BULUNUR POSTA KUTUSU 228
REÇETE İLE SATILIR

DEVA

KAŞELERİ

Baş, diş, nezle, grip, romatizma

Ve bütün ağrıları derhal keser

Sıhhiye Vekâletinin ruhsatını haizdir. İcabında günde 3 kaşe alınabilir.

misafir gelince

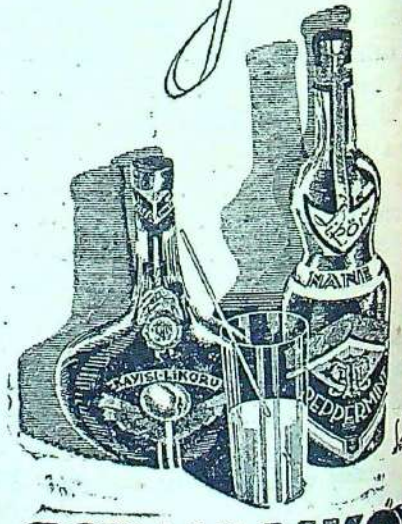

SODALI LİKÖR

İKRAM EDİNİZ

Basıldığı yer:
Cumhuriyet Matbaası — İstanbul

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
Orhan Seyfi Orhon

Yaylâ Türküsü

FİATI : 50 KURUŞ

En ince, en sanatkâr, en hassas kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın en güzel şiirlerini bir araya toplayan bu çok güzel şiir mecmuası (Çınaraltı) Yayınının dördüncü kitabı olarak

Yeni Çıktı.

Umumî satış yeri: İstanbul Ankara caddesi No. 47 Çınaraltı idarehanesi

Konuşmalar

Bay Mehmet Çakırtaş

— (İstiklâl savaşında Mehmetcik) isimli şiirinizde :

Alaturka saat on, akşam olmak üzere

diyorsunuz. Vâkıa akşamı saatle anlatmak için, ezanî saat, zevalî saatten daha çok işe yarar. Fakat şiirde bu derece realist olmıya lüzum yok. Bugün alaturka saat kullanan değil, bunun ne olduğunu bilen bile kalmadı. Bir de, şiirde mısraların ilk harfleri majüsküllle yazılır. Yoksa siz de bay Hakkı Tarık gibi majüskül aleyhtarı mısınız? Doğrusu, yazınız da pek işlek değil. Güç okunuyor. Benim samimî tavsiyemi dinlerseniz: alafranga saat, majüskül, hattâ imkân varsa daktilo makinesi kullanınız. Bununla beraber sizin bir şair tarafınız var. Fakat öbürleri gibi bunu da çok ihmal ediyorsunuz!

Bay M. Halit İmerge :

— Şiirde, mısra sonlarına vezni tamamlamak için sıfatlar getirmek ve bunları kafiye yapmak bir kusur sayılır.

Boğazın nağmelerile Bebeğin ilkbaharı

Bir imale, bir de zihaf var. Manzumenin bir mısraı da vezinsiz. Aruz veznini bilmek, bu vezinle yazılmış şiirleri doğru okuyup anlamak yeter. Neden bugünün şiirinde hâlâ aruz veznini kullanmalı? Mithat Cemal gibi üstat şairlerin onu kullanmasına bakmayın. Onlar yüksek sanatkârlıklarile sahip ve hâkimdirler. Onlar, kullanabilirler. Fakat biz, hece veznile yazmalıyız. Bugünün veyarının vezni budur.

Bay Mehmet Akif Tuncay .

— (Eski günlerden) isimli manzumenin birinci kıtası çok güzel, fakat ikinci kıta zayıf. Böyle iki kıtalık bir manzumede şiirin bütün tesiri, bütün sürprizi ikinci kıta üzerindedir. Onu ihmal edemeyiz. (Gecenin dili ve sen) biraz fazla ekzantrik.

Gece kızıl dilini uzatmış pencereden

Bu dil, odanın ışığı mıdır? Böyle de olsa güzel değil. Orijinalite ile garabet arasındaki fark, birisinin sevimli oluşu, ikincisinin sevimli olmayışıdır. Bununla beraber sizde orijinalite var. Hatırladığıma göre güzel şiirlerinizi neşrettik. Gene onları bekliyoruz. Şahsıma karşı iltifatınıza teşekkür ederim.

Bay Şemsi Belli :

— Şiirlerinizde bir halk havası var. Bu çok güzel. Fakat, halk şiirini tekrarlamamalı. Ondan motifler alıp yeni bir terkip ile orijinal şiiri yaratmıya çalışmalıdır. Halkın duyuş tarzını yeni görüş ve duyuşlarla birleştiremezsen bir sanat eseri meydana koyamayız. Saz şairleri, bizim için örnek sanatkârlar değildir. Onların, tabiîliği, samimiyeti bize ilham kaynağı olmalıdır. Onları aynen tekrarlarsak güzel bir şey yapmış olmayız. Yeni model şapkaları lânse edin terzilerine bakın. Eski kıyafetlere tifler alıp yeni şapkalar yapıyorlar. eski biçimleri aynen alıp müşterilere dirseler onları sadece gülünç yapmış lar. Bir şair, lisanda aynı şeyi yapmıya burdur.

Bay Bahadır Türkeri :

— (Mızrak) fikir unsurunun içinde. Bir terkip güçlüğü de hiss Söylemek istediğiniz şey, daha kısa, canlı, daha renkli söylemeğe çalışma Siz, bunu yapmak için çok çalışır, çok lur, çok üzülürsünüz. Fakat biz bun setmemeliyiz. Sizin bunu çok kolay, bil yapıverdiğinizi sanmalıyız. (Yaz durulken) isimli manzumenizdeki:

Burada her şey başka, her şey ayrı l

mısraı bana Kemaleddin Kamuyu h tı. Bilmem, hatırlar mısınız? (Gurbet) li bir şiiri vardır.

Ben gurbette değilim
Gurbet benim içimde

diye biter. Galiba, bu manzumede a

Heh şey ayrı biçimde

diye bir mısra vardır. Bu mısraı or mışsınız, demiyorum. Hatırınızda kal zarken farkına varmadan tekrarlam bilirsiniz. Büyük şairlerde bile bur sali vardır. Nazım tekniğini kavradı ziliyor. Biraz da sanatkâr itinası lâ iki şey her meseleyi halleder.

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 88 — 29 Mayıs 1943 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş. — Cilt : 4

İstanbul fethinin yıl dönümü

Yazan : **Orhan Seyfi ORHON**

Bugün, İstanbulu zaptedişimiz'n 490 ıncı yıl dönümü. İstanbul fethi, tek vaka halinde bile bir milletin tarihini şerefle doldurmağa kâfidir. Bu fetih, hiç bir sanatkâr dehasına lüzum göstermeden baştan başa bir destan güzelliğ'ni taşır: Yirmi üç yaşında bir Türk hükümdarı geceleri uykusuzdur. Askerî hazırlıklar gibi siyasî tedbirlerde de kusur etmez. Kimlerle dost olacağını bilir. Dünyanın en büyük muhasara ordusunu toplar ve en ağır toplarını döktürür. İlk defa bu muhasarada İstanbul surları bu ağır toplarla döğülecektir. Gemilerini denizden geçiremeyince karadan yürütür. Zaptettiği şehirde katliâmlar yapması icap ederken yenilenlere lûtufkâr müsaadeler bağışlar. Bu zaferle bir imparatorluk yıkılır. Bir millet teessüs eder. Bir çağ değişir. Avrupada Rönesans başlar. Daha ne bileyim, neler olur. Bunları müverrihlerim'zin, ediplerimizin, şairlerimiz'n, mütefekkirlerimizin... hâsılı bütün ilim ve sanat adamlarımızın kalemlerinden öğrenecektik. İstanbul fethi, Osmanlı tarihinin sahifelerinde böyle uyuklamıyacaktı. Kâh şiir olup gönüllerimize akacaktı; kâh renk olup gözlerimiz'i kamaştıracaktı; kâh ses olup kulaklarımızı okşıyacaktı. O, bütün havamıza dağılacaktı. Onu okumıyacak, öğrenmiyecek, teneffüs edecektik.

Bir millete, mefahir uydurulmak istense, bu kadar güzeli icat edilemez. Yazık, bu şerefli hâdisede «Çınaraltı» bu derece yalnız kalmamalıydı. İstanbulun pitoresk taraflarını görmek için Piyer Lotiyi bekledik. Onun ruhumuza vereceği millî gururu tatmak için ne bekliyoruz? On sene sonra İstanbul fethinin beş yüzüncü yıl dönümü. Bunu kutlamağa şimdiden hazırlanmalıyız. Ve bu tören ebediyen Türk olan İstanbulu ruhlarımızda yeniden fethedercesine muazzam olmalı. O kadar ki İstanbula çevrilen düşman gözlerini, onun şaşaası sadece kamaştırmasın, kör etsin!

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (87 den itibaren)
Yıllığı 760, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

YAZAN : DR. MUSTAFA HAKKI AKANSEL

YAVUZ ve İBNİ KEMAL

Ulemanın atlarından sıçrayan çamurlar hükümdara şeref verir. Bu cüppe ben ölünce, tabutumun üzerine örtsünler

(Şecaat, insanlarda esas olan korkuyu yenmektir. Hayatı, esas olan kayıtsızlıktan ve ataletten kurtarıp şahsi teşebbüs alanına yükselmektir.)

(Cesaret, tabiî durumun katiyen zıddıdır.. İnsanlarda esas olan korku bakımından, şecaat tam ve katî bir mânasızlıktır. Çünkü, esas korku, her ne pahasına olursa olsun, (emniyet) ister; tehlikeye maruz kalmağı sevmez. Cesaretin bütün mânası, içgüdülere (sevki tabiîlere) hâkim olmaktadır. Onun mahiyeti, kendi nefsine galebe etmektedir. Şecaat, en hakikî ve en müspet bir haslettir. İnsanlar üzerinde onun kadar tesirli başka bir şey yoktur. Onun müdahalesi, işe karışması, evvelden mevcut olan bütün münasebetleri alt üst eder. Şecaat, her türlü gidişe ve oluşa yeni bir mâna, yeni bir istikamet verir. Bu bakımdan, şecaat en mükemmel bir sihirbazlık kudretidir. O, bir şahısla birleşmiş, onun ömrüne karışmış olduğundan, umumiyetle, ruh kudretinin timsalidir. Burada da, (dil), sonradan icat edilen her türlü felsefeden daha bilgindir: Meselâ, Lâtince (animus) kelimesi, hem (ruh), hem de (şecaat) mânasına gelir. (Ruh), esas itibarile, (şecaat) tır.)

(En iptidai insanlar bile ruhu, şecaat şeklinde anlamışlardır. Onun için, şecaat, yer yüzünde, bütün insanlar tarafından en aziz tutulmuş, en fazla göklere çıkarılmış bir haslettir. O, yalnız içten gelen, tabiatın her türlü hâkimiyetine meydan okuyan, ve (atalet) alanına ait olmıyan bir durumdur.)

(Ben, bu noktayı berrak bir tarzda anlayınca, (tarih), gözlerimin önünde, yeni bir mâna aldı. Harbi, tarihî olayların babası haline getiren (hayvanî vahşet) değildir. Belki, bunun taban tabana zıddı olmak üzere, hayvana hâkim olmak azim ve iradesidir.)

(Şecaat, disiplin ve teknik ile mümkündür. (Târiki dünya) sıfatıyla kendi nefsine hâkim olanlarla, milletlere hâkim olanlar aynı cinstendirler.)

İlâvem: Filozof Kayzerlingin bu fikirlerini Türk tarihine tatbik edecek olursak, bambaşka ve yepyeni bir görüş meydana çıkar, ve (Türk vahşeti) iddiaları, birdenbire, suya düşer.

Kahraman ve veli :

(Bizzat kendi ölümünü tabiî görmek ve kendi hayatile oynamak suretile, kahraman, kendi şahsiyetini ve yalnız ruh ile hareket ettiğini bir veliden ziyade belli eder. Onun için, her kahraman, etrafına kuvvet veren ve vecde getiren bir tesir yapar).

(Esas korkuyu yenen insanda, ölçülemiyecek kadar çok (neşe) vardır. Kahramanın bu neşesi, etrafındaki binlerce ve binlerce insana da sirayet eder ve onlara da, kahramanlık değilse bile, esas korkuyu unutturan bir vecd ve istiğrak verir. Böyle bir kahraman, (taklit) isteğini uyandırır.)

(Kahramana benzemek gayreti, insanı, bütün tarih boyunca, kendi iptidai mahiyetinin üstüne yükselmeğe sevketmiştir.)

(Kahramanda pek büyük bir cazibe kuvveti vardır.)

(Ruh, ışık saçıştır. (Işık saçış) tâbiri üzerinde duralım ve onun derin mânasını anlamağa çalışalım. O, vakıt, (şecaat) ve (iman) ın, ruhun asıl ifadeleri olduğunu kavrarız. Şecaat ile iman, (içinden nur saçan) bir şeye benzetilebilirler. Onlar, haricî, başka realitelerin (hakikatlerin) emri altına giremezler, ve kendilerini, onlara uyduramazlar.)

İlâvem: Onun için, Türkün fıtrî şecaatini temsil eden Yavuz ile imanı temsil eden İbni Kemal, kendilerini (Yavuzdan evvelki Osmanlı devleti) realitesine uyduramadılar ve daha büyük bir (Osmanlı devleti) realitesi yarattılar.

(Aşk, iyilik, güzellik ve hattâ, (hakikat) idealleri, mantık ve muhakeme ile realite haline gelemezler.)

(İtimadı olan itimat yaratır. İmanı olan realiteyi değiştirir.)

(Şecaat ve iman, ilk defa ruhtan çıkmış olan kudretlerdir).

(Hayat, bir sanat eseridir. Hayatın âdi meyillerini, bayağı içgüdülerini yenmek bir sanat eseridir. İçin, hakikî evliya (veli) nin neşpâyan olamaz. Çünkü, o, hayatın sefil meyillerini yenmiş, kendini, tidai korku) ve (iptidai açlık) dlarından, hüzün ve kaygılardan sbilmiş, ruhaniyetin en yüksek mbesine ulaşmıştır. Onun için, hakik veli, bu dünyada, en yüksek nulaşmış olan insandır. Hakiki hayvanî içgüdülerini yenmiş, dnimetlerinden sıyrılmıştır.)

(Veliden sonra, bu dünyar mesut insanı kahramandır. Kahr mütemadi bir trajedi (haile) mlüdür. Bütün gençler, şaşmaz bir dü ile, kahramanın ömrüne ve onun ölümüne imrenirler. Çünkü, genç ruhlar, kahramanın katî benin ifadesinin, onun verdiği nher türlü muvaffakıyetten, iyi tamilyonlarca defa daha kıymetli ğunu hissederler. Kahraman, sahun, (şecaat) ve (iman) gibi iki şekilde canlanmasıdır.)

(Hermann de Keyserling: nubi Amerika Tefekkürleri) iseri. Yazılışı: 1930-32).

***

Kayzerlingin, (kahraman) (veli); (şecaat) ve (iman) hakki bu fikirlerini okuyunca :

Yıldırım Bayezidin, gece, dsaflarından tek başına geçerek, saradaki kalesinin kumandanına

— Toğan! Bre Toğan!

Diye haykırmasının;

Yavuz Sultan Selimin, Mferinde, İbni Kemal ile atbaşı bgitmesinin; ve (Ulemanın atlasıçrayan çamurlar hükümdarlarverir. Bu abamı, ben ölünce, tmun üzerine örtsünler!) sözlerirın mânalarını anladım.

O pek büyük Osmanlı deviki mânevi temel üzerinde yükTürk şecaati, ve iman!

Bu fikirler sayesinde, ben, zamanda, (Anadolu Kurtuluşnın da derin mânasını daha iyi dım.

Dr. Mustafa Hakkı AKA

Fatih Sultan Mehmet

Yazan: ATSIZ

İkinci Muradın oğlu Fâtih Sultan Mehmet, Türk tarihinde yüksek himmetin, kahramanlığın örneklerinden biridir. Şair ve bilgindi. 29 mayıs 1453 de İstanbulu aldığı zaman 22 yaşında idi. Bu büyük işin bütün plânları, hazırlığı, idaresi ve başarılması bu genç kafadan çıkıyordu.

Fâtih, şehirler almıyor, devletleri ortadan kaldırıyordu. Sırp ve Bosna kırallıklarını, Trabzon Rum imparatorluğunu yıkıyor ve Anadoludaki Türk beyliklerini de katî olarak ülkesine katıyordu. Venedikli ve Cinevizli İtalyanları da karada ve denizde daima yenerek ellerinden Amasrayı, Midilliyi, Morayı, Kırım kıyılarını alıyor, Rumenleri vergiye bağlıyor, sarp dağlarında İskender Bey ordusunu tepeliyordu.

Yalnız bunlarla da kalmıyor, Doğuda «Uzun Hasan» ın Akkoyunlularını yenerek (1473) Osmanlı hanedanının Anadoludaki hâkimiyetini sağlamlaştırıyordu.

Büyük Fâtih İtalyayı da alacaktı. Napoli kırallığına ait bulunan Otrantı donanma göndererek zaptettirmişti. Fâtihin ölümü İtalyayı bu âkıbetten kurtardı.

Fâtih, vatan kuran büyük kahramanlardan biridir. İstanbulu alışının 490 ıncı yıl dönümünde, onun mezarı önünde askerî törenle bir resmi geçit yapılsa ne kadar yerinde olur ve büyük Fâtihin ruhu ne kadar şâd olurdu!

Fâtihin ruhu, aşılmaz bir siper halinde İstanbulun ve bütün Türk elinin ebedî bekçisidir.

ATSIZ

"Ağaç kasidesi,, nden

Ağaç ne sun'u Hüdadır, düşün de insanca,
Uzatma desti taarruz, dokunma bir ağaca.

Ağaç muhabbeti kalbimde kök salar her an!
Akar sular gibi gönlüm görünce taze fidan!

Budur mahalline masruf olan yeşillenmek!
Evet, bu türlü yeşillenmeden kızarmam pek!

Takıldı kaldı onun dallarında ümmidim!
Dilerseniz bana ahlat deyin: Ağaç sevdim!

O dilber çemenistana verdi lûtfu hüda:
«Nezaketi kadi mevzun-ü çehrei zîba!»

Gönül verilmeğe lâyık bu yeryüzünde odur.
Azabı firkatı yoktur.. o hep yerinde durur!

Odur cihanda benimçün güzellerin güzeli!
O şivekârdan incinmedim gönül vereli!

Değilse böyle güzellikte südre vü tûbâ,
Tabiat ehline cennet ne bahşeder acaba?

Halil Nihat BOZTEPE

Dört yüz doksanıncı yıldönümü dolayısile

İstanbul zaptının
Dünya tarihindeki ehemmiyeti

Yazan : Emin Âli ÇAVLI

On sene sonra, ziya ve nur dalgaları arasında, büyük bir zevk ve heyecan içinde, 1953 mayısının yirmi dokuzuncu günü tan yeri ağırmağa, şafak yeni bir sabahın müjdesini vermeğe başladığı zaman Türkler İstanbul zaptının beş yüzüncü yıl bayramını sevinç ve neşe ile kutluyacaklardır.

İstanbulun Türkler eline geçişi tarihin bir tesadüfü değil, asırlarca devam eden bir cehdin neticesidir. Ariler, daha önce Avrupanın yeşil ve verimli ovalarına yayılmışlardı. Türkler, asırlarca devam eden çarpışmalar ile kıtanın tâ içerilerine dağıldılar. Büyük Göçler, Türk atlı ordularının Cermenleri sıkıştırması ile tarihe girdi. Orta Asyanın hudutsuz boz kırlarında yaşıyan Türkler; yeşil ovalara, sık ormanlara, nihayet engin denizlere ulaşmak için Arilere karşı savaşlarına devam ediyorlardı. Fakat Ren sahillerine kadar yapılan hücumlar, efsanelere karıştı ve oradan kesim neticeler çıkmadı.

Onuncu milât asrının sonlarında, yeni dalgalar halinde, şimdi başka bir yoldan Türk akınlarının başladığı görüldü. Anadolu, ana yurt büyük savaşlarla ele geçirilmişti. Fâtih, İstanbul surlarını, tarihin en muazzam müdafaa âbidesini, parçaladığı zaman bir tesadüfün sevkile hareket etmiyordu. O, milletini, Orta Asyadan çekip alarak, yeni bir âleme çıkarmak tarihî vazifesini üzerine almıştı. Artık Türkler çöllere, boz kırlara veda etmişlerdi. Coşkun ve köpüklü seller gibi önüne gelen setleri yıkarak akınları geniş ufuklara yayılıyordu.

İşte İstanbulun zaptı bu maceranın ortasında, büyük bir dönüm noktası oldu. Surların aşılması için son hücum emrini veren kumandan yirmi üç yaşında genç siması, heyecan veren edası ile yalnız Türklere değil, bütün Avrupa milletlerinin önüne yeni bir çağın müjdelerini serpen Fâtih Mehmet idi.

Fâtihin babası İkinci Murat 1451 senesi şubatın beşinci günü Edirnede ölmüştü. Manisada olan Fâtihe derhal haber yollanmış, o da yıldırım süratile Edirneye yetişmişti. Cülûsunu tebrik için koşan sefirleri kabul ettikten, Karaman oğlunun Konya civarındaki isyanını teskin ettikten sonra İstanbulu geniş bir saha içinde kuşatmağa başladı. İstanbul Boğazının en dar yerinde, babasının inşa ettirdiği Anadoluhisarının karşısında Rumelihisarını yaptırarak Karadenizden gelecek bir yardımı önlemiş bulunuyordu.

Macaristan kıral naibi Hunyad ile üç sene müddetle bir mütareke yaptı. Böylelikle İstanbulun muhasarası esnasında arkasından gelecek bir imdat ordusunu önlemiş demekti.

İstanbula bir yardım gelmek ihtimaline binaen Turhan kumandasında bir orduyu Moraya sevketti. Geliboluda bir donanma yaparak Akdenizden gelecek bir yardımı önlemiş bulunuyordu. Tarihte bir şehri zaptetmek için bu kadar geniş tedbirlere müracaat eden bir kumandana pek nadir raslanır. Fâtih, kendisine kör talihin değil vuzuhun ve berraklığın yardım etmesini istiyordu. Bu muhasara için en son ve en mütekâmil vasıtalarile ordusunu teçhiz etmişti. Türkler, esasen asırlarına faik bir duruma maliktiler. Avrupada ilk daimi orduyu Ortaçağda onlar tesis etmişlerdi. Şimdi Fâtih İstanbulu bir hile, bir tesadüf, bir teslimiyetle zaptetmek istemiyor, en ince hesaplara, en mütekâmil vasıtalara, en muntazam ordulara istinat ederek, bu işte muvaffak olmak azminde bulunuyordu. Mukavemetteki dağınıklığı, inzibatsızlığı, perişanlığı Türk ordusunda görülen fedakârlık, heyecan, ve neşe ile mukayese etmek mümkün değildir. Bizanslılar mukavemetlerini gök yüzünden inecek bir melekle, heykellere nerestiş etmekle, nihayet Hazreti Meryemin bir mucizesile mümkün yapmak istiyorlardı. Karşılarında ise intizamın ve feragatin temsil ettiği tek bir kütle vardı. İstanbulun zaptı talihi harp ile kazanılmış bir sır değil, zekânın, iradenin, içtimai kudretin galip geldiği bir muvaffakıyettir.

Fâtih 1453 senesi nisanın altıncı günü Eğrikapının karşısındaki tepenin arkasında çadırlarını kurarak ordusunu surların bütün imtidadınca yaydı ve muhasaraya başladı. İstanbul 29 mayıs sabahına kadar mukavemet ettiğinden muhasara elli dört gün sürmüş demektir. Türk ordusunun miktarını Bizans müverrihleri dört yüz b kadar çıkarırlar. İstanbulun zaptı hakkı eserler yazan son müverrihler bile bu kamların tesiri altında kalmışlardır. Halbu ki Türk ordusunun bu miktar olmasına im kân yoktur. Bir kere Ortaçağda böyle büy ordularm toplanmasının ihtimali bulun maz. Bu muazzam orduyu o zamanın ves ile beslemek mümkün değildir. İstanbu kara tarafında nihayet on kilometrelik saha üzerine tâbiye edilecek ordunun miktara vâsıl olması ihtimali yoktur. Ti ordusunun ne kadar bir yekûn tuttuğu gösteren elimizde mevsuk hiç bir vesik malik değiliz. Bizanslılar, mağlûbiyetle haklı göstermek, kabahatlerini örtmek i böyle vasıtalara baş vurmuşlardır. Bu o yüz bin gişiye tecavüz edemez.

Galata ayrı bir sur ile çevrilmiş. Cin vizlilerle iskân olunmuştu. Şark ticaretin ehemmiyetli bir rol oynıyan bu tüccar mi let burada müstakil bir halde yaşıyordu. asırda İtalyada siyasî birlik yoktu. İta birçok kırallıklara, serbest Cümhuriyetle Papa hükûmetine ayrılmıştı. On dokuzur asrın ikinci bölümünde ancak bir siya vahdet temin eden İtalyanlar, o vakit bir birine rakip ve düşman bir çok parçala bölünmüştü. İşte Galata Cinevizlilerin Ş ticaretinde mühim rol oynıyan müstakil şehirdi. Fâtih bunlarla mukavele akte rek İstanbul zaptedilinceye kadar bun hiç ilişmedi. Galip ordular İstanbul sok larında dolaşmağa başladığı zaman Gala teslim oldu. Fâtihin veziri Zağnos Paşa G lata Cinevizlilerine en hür ve serbest b hayat temin ediyor, firar edenlerin üç içinde dönüp işlerile uğraşmalarını tebl ediyordu.

Bizanslılar, Galata ile Sarayburnu arası na bir zincir gererek Halici Türk donanma sına karşı kapatmışlardı. On dört büyük ye kenliden mürekkep Bizans donanması Hal çekilmişti. Zincir o zamanın vasıtalarına gö kırılmaz ve parçalanmaz bir müdafaa çare si idi. Muhasaranın onuncu günü Marma radan gelen beş hıristiyan gemisi rüzgâr müsaadesinden istifade ederek Halice gir mişti. Bu hâdise Fâtihi pek ziyade asabi

:di. Ve harp tarihlerinde pek nadir tesa- edilen bir harika yarattı. Donanmasının iyük bir kısmını bir gece kızaklarla, Dol- ıbahçe vâdisinden Kasımpaşa taraflarına :di. Bu Türk donanması büyük bir de- savaşı yapmamış, fakat Türk ordusunun içteki zayıf surlarından son hücumda iyük istifadeler temin eylemişti. Fâtih li- daki gemileri bombardıman etmek için ıvisli gülle atan topları Beyoğlu tepelerine leştirdi. Bu vakalar istisna edilirse bu ta dikkate şayan başka bir hâdise ol- .

Asıl hücum kara tarafında, surlar önün- en müheyyiç sahnelerini yaşadı. Büyük antinin, 330 tarihinde şehri inşasından şehir yirmi iki defa muhasara olunmuş- 1204 yılında Haçlıların seferi istisna edi- k olursa, İstanbul bütün bu sadmelere kavemet etti. Bu mukavemetin sırları lardadır. Marmara ile Haliç arasında iki denize dayanan hendekler, mazgallar, lerle çevrilmiş, o zamanın en kuvvetli ıtalarile teçhiz edimiş bu surlar bütün ıhacimleri durduracak bir vaziyette idi. miler, Avarlar, İslâvlar, Bulgarlar, Arap- bu müdafaa mazgalları önünde erimiş- li. Türkler, şimdiye kadar dört defa şeh- çevirdiler. Şimdi Fâtih beşinci Türk se- nde mazinin bütün tecrübelerinden isti- etmek istiyor, kale duvarlarını yıkmak yeni bir vasıtaya müracaat ediyordu. Bu e, tarihi âleme yeni bir sima veren barut top oldu. Bir Çin icadı olan barut on dör- ncü asın başındanberi Avrupa kıtasında nmeğe başlamıştı. Fakat bu toplar gayet dai bir tarzda idi. Şimdi Türkler, büyük r döktürerek, kale duvarlarını yıkma- başladılar. Topların çıkardıkları âvaze ı zamanda Ortaçağın nihayet bulduğunu, bir çağın başladığını bildiriyordu.

Fâtih, şehre hücum için bütün hazırlık- ı yaptıktan, Edirnekapı ile Topkapı ara- daki suru mütemadi bir bombardımanla ladıktan sonra Bizans imparatoruna bir İsfendiyar oğlunu yolladı. Umumi bir n yapılacağını çoluk, çocuk ve kadın- n, masum ehalinin himayesi için şehri en teslim etmelerini bildirdi.

Fâtih red cevabı alınca ordusuna hazır- emrini verdi. 29 mayıs sabahı tan yeri mağa başlarken Türkler, harp, zafer ve nelerile surlara hücum ediyorlar, ha- rını fedaya hazır olan bu kahramanlar, letlerine asırların beklediği armağanı su- ordular. Güneş yükselmeğe başladığı za- İstanbul zaptedilmiş bulunuyordu. Fâ- öğleyin büyük bir zafer alayı ile şehre Artık Ortaçağ tarihi sona eriyor, be- yet yeni bir devreye giriyordu.

***

Fâtih şehre girdiğinin üçüncü günü lara yeni bir patrik intihap ettirdi. Bu, Holaryostur. Patriğin intihabına ait bütün teşrifat ve âyin icra edildi. Merasim- den sonra Fâtih, Patriğe mükellef bir ziya- fet çekti. Uzun ve dostane bir görüşmeden sonra kendisine bir asâ vererek «Allah her zaman sizi muhafaza etsin. Dostluğumuzdan her vakit istifade edebilirsiniz» dedi. Patriği vüzera ve Paşalar takip ederek, büyük bir alayla kilisesine döndü.

Patriğe bu tantanalı ve parlak merasimin yapıldığı asırda İspanyollar Arapları Endülüsten çıkarmak için mücadele ediyorlardı. İspanyollar kıtada ilerledikçe Araplara karşı yapılan katliâmlar da muvazi şekilde kan ve ateş saçarak her tarafa sirayet eyliyordu. İs- panyollar asrın sonunda bu kıtale nihayet verdiler. Çünkü yarımadada sekiz asır yaşı- yan Araplardan hiç kimse kalmamıştı. Ya kaçıp kurtulmuşlar, yahut kılıçtan keçip öl- dürülmüşlerdi.

Şehre girildiği zaman Bizanslıların bir çoğunun öldürüldüğü söylenir ve bu suret- le Türklere mezalim isnat olunur. Bu tıfla- ne bir iddiadır. Bizim son müverrihlerimiz- den birçoğu da bu iddiayı tekzip etmeğe uğraşmışlardır. Acaba Fâtih, bütün şehir ehalisini katliâm etseydi ne olurdu? Bu, bin- lerce misali olan Ortaçağın müteamil âdet- lerinden biri idi. Üç beş kişinin katledilmesi harbin zaruri bir neticesidir. Fakat mu- zaffer Türk ordusunun mağlûplara karşı gös- terdiği yüksek âlicenaplığın bir eşine tesa- düf etmek mümkün değildir.

İstanbulun zaptı neticesinde birçok Rum âlimlerinin Avrupada Rönesans hare- ketini vücuda getirdiği söylenir. Bu da en basit tarih bilgilerine uygun değildir. Bizans o zaman Avrupada meçhul bir kıta değildi. Malûm, pek iyi bilinen bir merkezdi. Ken- di memleketlerini müdafaa etmesini bilmiyen kimselerin büyük hareketler meydana ge- tirmesi nasıl mümkün olabilir. İstanbul Rumlarının bazısı İtalyada muallimlik yap- mıştır. Fakat, Rönesans hareketi İstanbulun zaptından evvel şaheserlerini vermeğe başla- mıştı.

Türk imparatorluğunun teşekkülü tari- hinin en büyük neticesi Şark yollarının Av- rupaya kapanmasıydı. Burada genç bir ırk hükümran oluyor, Akdenizde Türk donan- ması muzafferane cevelanlar yapıyordu. Av- rupalılara artık başka bir yol kalmıştı. En- gin denizlere açılıp, Hindistanı bulmağa uğ- raşıyorlardı. İşte bu ihtiras onlara yeni kı- taları keşfetmek saadetini bahşetti. Ve dün- ya tarihinin seyir ve cereyanı değişti.

Türklerin sebep oldukları bu muazzam inkılâplara başka milletlerin tarihinde de tesadüf olunabilir. Fakat mağlûp ve esarete düşmüş bir insan kafilesine insan ruhunun göstereceği en büyük şefkat ve insaniyeti ancak Türk tarihinin ateşin sahifelerinde bulmak mümkündür.

Emin Âli ÇAVLI

Testi

— Doktor Mustafa GÜLCÜ'ye —

Katırlara yüklü toprak testiler,
Her pazar Davastan, Milâstan gelir.
İrili ufaklı sırlı testiler,
Pazar yerlerine boy boy serilir.

Kiminin toprağı kına kokulu,
Kiminin üstünde sıra selviler
Kavaklar çizilmiş ulu mu ulu,
Aynalıda mavi gökler gülümser.

Hamurunu taze eller yoğurmuş
İbriğine görgü vermiş bu şekli
Kiminin kulpu dar, kiminin geniş
Birbirinden güzel testiler renkli.

Rüya görmededir şimdi testiler
Bir serin gölgeli pınar rüyası,
Susayan alevli bahar dudaklar
Arıyor buz gibi kalaylı tası.

Testim ne serinsin, testim ne güzel,
Testim şakır, şakır içime dökül.
Bağrım susuzluktan tutusuyor gel
Testim söndür beni olacağım kül.

Halim YAĞCIOĞLU

Akşam

Günün son rengi vurmuş, denize hayal, hayal
Göklerde beliriyor. Yıldızlar benek, benek,
Güneş battı, ay gökte ürperdi hilâl, hilâl,
Kuşlar yuvalarına, dönüyor çelenk, çelenk.

Bugün de can çekişir dünlere baka, baka,
Gittikçe siliniyor, göçüyor göre, göre,
Sahiller beliriyor ışıklar yaka, yaka,
Bugün de, akşam oldu, karalar öre, öre...

Zühal OKTAŞ

Merkadi Fatihi Ziyaret

Şairi : Abdülhak Hâmid

İstanbul fethinin 490 ıncı yıl dönümünü anarken büyük Türk şairi Abdülhak Hamidin, dünyanın nadir dehalarından biri olan Fâtih için yazdığı şiirin bazı kısımlarını alıyoruz.

Her küşesinde dehrin nâmı baka - medârın,
Şâyestedir denilse âlem senin mezarın

Sensin o Padişeh ki bu ümmeti necîbe
Emsâr bahşişindir, ebhâr yadigârın.

Meydanı harbı kıldın sen tahtgâhı şevket.
Leşkerdi hep musellâh etbaı bişumarın.

Sen cismidin fenayap, ol ruhu cavidanî,
Düştün cüda sen amma bakidir iştiharın.

Tevhit idi meramın islâm ile enamı,
Birleşti ol uğurda ilminle iktidarın.

Beyti Hüdaya konmuş cahın metafı islâm,
Durmuş başında bekler bir kavm türbedarın.

Bir maksada ederdi seyf-ü kalem teveccüh,
Ahkâmına uyardı kanunu rûzgârın.

Şimşîr kuvvetinde hâmendi lerzebahşa,
Mûcizdi misli hame şimşîri hud'akârın.

Okşardı zülfü yarı tedbiri âdilânen,
Çarpardı fikri hasma takriri dilşikârın.

Her Şaha böyle talih, yâr olmaz ey Şehinşeh,
Nadir gelir naziri bir böyle Şehriyarın.

Bir dem yüzün gülünce âlem bahar olurdu,
Misli küsûf hercâ zahirdi iğbirarın.

Yoktur senin gurubun ey neyyiri maâli
Var şûlei dehadan bin necmi tâbdarın.

Ervahı mü'minindir encüm kadar meşail
Bâlâyı türbetinden tenvir eder kenarın.

Sen muhriki fitendin ey âteşi celâdet
Söndün nihayet amma berk oldu her şerarı

Bir yıldırımdı niyzen peyveşte ka'rı hâke
Bir burcu hak-nümadır ermiş göğe minarın.

Babı necatı sensin ey Fatih, eyleyen feth,
Miftah yaptı ancak ceddi büzürkvarın.

Her dem sana açıktır ebvabı arşı rahmet
Türbendir en azîmi fethettiğin diyarın.

İster idin ki olsun düşmanla yâr yekdil,
Devran idi rakibin, Allah idi nigârın.

Tahtın getirdi bir dem umkıyyeti kıyama,
Eyler rükûa dâvet ulviyyeti mezarın.

Agûşu maderîden hâki vatan aazdir,
Andan daha muazzez bir nûrdur gubarın.

Titrerdi secdegâhın oldukça sen cebin say
Hâlâ gelir zeminden tekbiri zâzârın.

Kılmış tulû yerden gözler bu inkılâbı,
Bir devrdir mücessem destanları hun-disar

Açtı sana cenahın cananı sermediyet,
Etti anı deraguş canı cihan - siparın.

Ecri azîmi vasfın kaydında Hamit ey Şah
Kıl bu sevabını sen af ol günahkârın

Medhinde şairane ilhâmlar gerektir
Tarifi yerde bitmez arşa çıkan kibarın.

Abdülhak Hâmid

MİLLİYETÇİ DÜŞÜNCE

FATİHE DAİR FIKRALAR

NİYE UYUMUYOR?

Fâtih Sultan Mehmet İstanbulu fethe karar verdikten sonra bunun için lâzım olan her şeyi hazırlamıya başlamıştı. Edirnede toplar döktürüyor, donanma yaptırıyor, Rumelihisarını (Boğazkesen) i çabuk bitirmek için kendi de çalışıyordu. Geceleri, İstanbulu nasıl zaptedeceğine dair plânlar düşündüğü için gözüne uyku girmiyordu. Sarayın karşısında bir medrese vardı. Gece yarısı bütün şehirde ışıklar söndüğü halde orada da bir mum yanıyordu. Medresede çok çalışkan bir molla, sabaha kadar derse çalışıyordu. Fâtih, bir gün vezirine sordu:

— Şu medresede geceleri uyumıyan bir adam var, o kimdir? Niye uyumuyor?

Vezir :

— Orada bir molla vardır, geceleri, derse çalışır, uyumaz, dedi.

Fâtih taaccüp etti :

— Allah, Allah, bu molla benim gibi her lâhza İstanbulun fethini düşünmüyor ya, niye uyumuyor? Gündüz çalışsın, gece uyusun!

BEN ALTINI NE YAPAYIM?

Sadrâzam Çandarlı Kara Halil Paşaya; Bizanslılar birçok paralar, hediyeler göndermişler, Padişahı İstanbul fethinden vaz geçirmesini rica etmişlerdi. Sadrâzamın böyle bir hediye aldığı bir gün, Fâtih, Kara Halili gece yarısı huzuruna çağırtır. Sadrâzam:

— Eyvah, der, Padişah, Bizanslıların bana hediye gönderdiğini duydu. Galiba, cezasını çekeceğim!

Koynuna Bizanslıların gönderdiği bir kese altını koyup huzura çıkar ve Padişaha keseyi uzatır.

— Buyurunuz sultanım!

Padişah, (O nedir?) diye sorar. Çandarlı :

— Bizanslıların kulunuza gönderdiği bir kese altın. Sultanıma takdim ediyorum, der.

Fâtih, elile keseyi iter :

— Ben altını ne yapayım; hazinem, para dolu. Sen bana şu İstanbulun fethi için yeni bir fikir bulabildinse onu ver, ben seni bunun için çağırttım.

BRE BALTAOĞLU

Fâtih, İstanbul fethi için dört yüz parça gemi yaptırmış, Baltaoğlu kumandasına vermişti. Muhasara esnasında Venedikten gelen on, on iki parça gemi Türk donanmasını yararak Halice girebilmişti. Fâtih, Baltaoğlunun yanlış manevra yaptığını, Venediklileri geçirdiğini Beşiktaş kıyısından görünce o kadar hiddetlenir ki, atını denize sürer, donanma kumandanına doğru :

— Bre Baltaoğlu, kendine gel! diye bağırır.

Bu ses öyle bir gürler ki Baltaoğlu, Padişahın sesini duyduğunu söylemiştir.

Fatih'e

«Hâlâ gelir zeminden tekbiri zârzârım»
Abdülhak Hâmid

Hâlâ, adın ezer Venedik serserisini,
İsfendiyar oğullarının en çerisini.

Hâlâ, koşar durur Karamanoğlunun kızı,
Solgun elinde devletinin ayla yıldızı.

Hâlâ, zafer hadîsini söyler denizde su;
Korkunç ufukta dalgalanıp hıncın ordusu.

Hâlâ, fezada dağlar aşar beş ezan sesi;
Kayserlerin ezan dolu Kostantaniyyesi.

Hâlâ, başınla işte sekiz dağlıdır ufuk,
Üç devrin ortasında durur kanlı bir kavuk.

Mithat Cemal KUNTAY

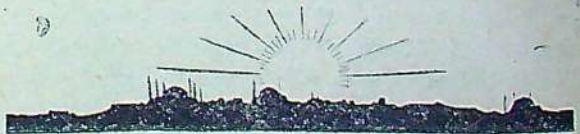

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Türk Askerî Teşkilâtında :

DEVŞİRMELER

Yazan : Enver Behnan Şapolyo

Cihan tarihinde ilk askeri teşkilâtı kurmağa muvaffak olan Türk oğludur. Medeniyetin her sahasında büyük kudretler gösteren Türk milleti, mülki teşkilâtta gösterdiği kudretten daha üstününü askeri teşkilâtta göstermiştir. Türk zümreleri içinde (Oğuzlar) kadar kuvvetli esaslara dayanan ve devamlı bir teşkilât kuranı milli tarihimizde gelmemiştir. Kuvvetli sosiyeleri, kudretli zekâları ferdî ihtirasların üstünde, cemiyetçi bir ruha sahip kılarak, mensup oldukları millî varlıklarını, ancak millî birlik suretinde çok muntazam teşkilâtlandırmasını çok iyi bilmişlerdir. Türk milleti bu teşkilâtçılığı ile kurdukları devlet binasını sağlam esaslara bağlamışlardır. Devletlerini her türlü tecavüzden masun kılmak için de çok iyi bir asker olmasını bilmişlerdir. Türkler teşkilâtlı muntazam ordularile cihan milletlerine hâkim olmağı bir benlik ve üstünlük olarak tanımışlardır.

Türkçülük ruhunu bundan (900) yıl önce taşıyan, koca Türk âlimi (Kâşgarlı Mahmut) (Divan-i Lûgat-üt-Türk) adlı eserini yazarken, Türk milletini eserinin mukaddemesinde şöyle öğmüştür :

«Gördüm ki Tanrı; devlet güneşini Türk kalelerinden doğurdu. Onlara yurt idaresini verdi. Ve Türk adını onlara bizzat verdi. Türkleri asrın hakanları kıldı. Bütün insanların irade dizginlerini onlara verdi. Halk üzerine hâkim ve hak üzerine müeyyide yaptı. Her kim, muradına ermek isterse onlara intisap etmelidir. Ve onların tevecc'ühünü kazanmak için de Türkçeyi öğrenmelidir. Âhır zamanda (Oğuz Türkleri) meydana çıkacak, bunlar hudutsuz bir hâkimiyete malik olacaklardır. Bu bir hadîstir. Bu hadîs doğru ise herkesin Türkçe öğrenmesi farzdır. Doğru değilse bile Türkçeyi öğrenmeği akıl emreder.» diye yazmıştır.

Türkün gururunu bundan üstün bugün bile kim terennüm etmiştir? Türklüğün yüksek ruhuna, cihan hâkimliğine o zamandanberi, inanan Türk büyükleri vardı. Devlet güneşi Türk kalelerinden doğdu. Bütün insanların irade dizginlerini Tanrı, Türklere verdi, diyen koca Kâşgarlı Mahmut, Türk mefkûresinin ilk güneşi olmuştur. Türk milletini bütün tarihi boyunca kendi milletine böyle inanmış, ve bu inanladır ki, teşkilâtçı, kuvvetli bir asker olmuştur.

Gök Türklerden başlıyarak, Selçukilerin ve nihayet Osmanlıların da kuvvetli orduları vardı. Bilhassa, Türk teşkilâtı en yüksek mertebesini Osmanlı Türkleri zamanında bulmuştur. Selçuki İmparatorluğu yıkıldıktan sonra, Türk hâkimiyeti Osmanlı Türklerine geçmişti. Bu yeni devleti büyütmek için büyük ordulara malik olmak lâzımdı. Bu sebepledir ki, Osmanlıların üçüncü hükümdarı (Birinci Murat Hüdavendigâr) zamanında bir imparatorluk teşkilâtının kuvvetli esaslarını kurdular ve ordudan işe başladılar. Bu zamana kadar eli silâh tutan her Türk, milletinin tabii askeri idi. Fakat Türk yurdu genişlemeğe başlayınca devlete bir de daimi ordu lâzımdı.

Bu yeni daimi ordunun esasını da (Devşirme) kanunile çizdiler. Bu asra kadar, dünya devletlerinde ne daimi bir ordu, ne de sivil halkın kıyafetinden ayrı bir askeri sınıf vardı. Bunu ilk defa Osmanlı Türkleri yapmağa muvaffak oldular. İlk defa (Orhan Gazi) zamanında, yani (1326) yılında daimi ve bir yaya ordusu kuruldu. Halbuki Avrupada ilk defa Fransa kıralı (Yedinci Şarl) 1447 de bir piyade askeri tesis edebilmişti. Yani bizden (121) sene sonra bu orduyu kurabilmişlerdi. Bu askerlerine de (Franc - Archer) adını vermişlerdi. Orhan Gazi zamanında kurulan Yeniçeri askerini büyültmek için (Devşirme usulü) kabul edildi.

Murat Hüdavendigâr zamanında ulemadan (Kara Rüstem) ile (Çandarlı Kara Halil) in tavsiyesi üzerine esirlerden alınan Humsu şer'i ile Yeniçeri ortalarının asker noksanı tamamlanıyordu. Bunlar da kifayet etmediği takdirde (Devşirme) usulü mucibince askere genç çocuklar yetiştirilmek üzere toplanmağa başladı. İşte gerek esirlerden, gerek tebaadan olan hıristiyan çocukların asker yetiştirmek üzere toplama usulüne (Devşirme) adı verilmiştir. Bu askerliğe namzet olan gençlere (Acemi oğları) denilirdi. Bunlar daha sonra (Yeniçeri) olurlardı.

Osmanlı Türkleri ordularını büyültmek ve kuvvetlendirmek için hıristiyan çocuklarını (Devşirme) usulü ile asker toplamışlardır.

İlk defa Murat Hüdavendigâr zamanında Rumeli fetholunduktan sonra hıristiyan tebaadan, yedi, sekiz yaşlarındaki çocuklar, asker edilmek üzere Devşirme usulü ile toplanmakta idi. Bu âdet (İkinci Murat) zamanında (Devşirme kanunu) şeklini almıştır. Bu zamanlarda Devşirme usulü ile toplanan çocuklar Bosna Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Bulgaristan, Yunanistandan toplanmakta idi. Daha sonraları Anadoludaki hıristiyan tebaadan da çocuk devşirilmeğe başlanılmıştır. Bunlar arasında Anadoluda bulunan hıristiyan Oğuzlardan da çocuk toplanmıştır.

Devşirme toplanacağı zaman, hükûmet merkezinden bütün kadılara mektuplar yazılırdı. Bu emir üzerine vilâyet ve kaza kadıları ve daha sonraları Beylerbeyleri ve Sancakbeyleri hıristiyan çocuklarını toplarlardı.

Eyaletlere giden bu emirden sonra cemaat çorbacılarından, yani bugünkü yüzbaşı rütbesinde bir bölükbaşı ile (Turnacıbaşı) Devşirme toplamağa çıkarlardı. Turnacıbaşı hangi vilâyete gelirse, o vilâyetin kadısı, kendi kadılığı içindeki kasaba, köy, zeamet ve timar çiftliklerinde çalışan reayaya emir gönderir, babalarile beraber Turnacıbaşının yanına gelmelerini sıkıca emrederdi. Çorbacıbaşı ile Turnacıbaşı bir kazaya gelir., Hıristiyan babalar erkek evlâtlarını, bunların karşısına çıkarırdı. Turnacıbaşı bu çocuklardan simaca en güzelini ve vücutça en sağlamını seçerdi. Eski tâbir ile «Bir yararin ve gayet eyüsin intihap idüp» defterine kaydederdi. Seçilen çocuğun adını, babasını, anasını, köyünü, sipahisinin adını, çocuğun şeklini bu deftere gayet muntazam bir sekilde yazardı. Çocuklar yüz elliye varınca, iki defter yazar, birini kendi saklar, diğerini de çocukları götürecek askere teslim ederdi. Bu asker bu çocukları İstanbula getirirdi.

Turnacıbaşı kırk hanede bir oğlan he-

İTİZAR

Münderecatımızın çokluğundan dolayı (Delhiden Üsküdara) ve (Çocuk Adam) tefrikalarımızı koyamadık, özür dileriz.

ederek bu çocukları toplardı. On dört e on sekiz yaşlarındaki çocuklar alınırdı. Bazan devşirmeler yüksek ailelerden de çilirdi. İki çocuğu olanın bir tanesi, bir ç çocuğu olanın da en güzeli seçilmek bir t olmuştu. Devşirilen çocukların güzelle- ve uzun boylu olanları Padişaha (Solak) mak üzere gönderilir, orta boylular acemi an kalırlardı. Devşirmeler kafile halinde anbula gönderilirken bunlara kimse mü- hale edemezdi. Kimsenin ricasile köylerde kasabalarda oğlan saklanamazdı.

Turnacıbaşı, Devşirme vazifesini bitir- kten sonra İstanbula dönerdi. Burada ev- ce gönderdiği adama verdiği defterle ken- defterini karşılaştırır, oğlanların künye- rini karşılarında tatbik ederek vazifesine verirdi. Devşirme, ötedenberiden genç ukları toplama usulüdür. Bu usulle Os- anlılar, bir Yeniçeri askerî teşkilâtını kuv- tlendirdiler. Bu ocağa bir kaynak bulmuş- rdır.

(Tevarih-i Âl-i Osman) da şu kayıt var- r: «Aldıkları oğlanları götürüp, Sultan rada arzederlerdi. Andan bu oğlanları doluda Türklere verirlerdi. Türkler dahi oğlanlara çift sürdürürlerdi. Tâ Türkçe eninceye kadar kullanılırdı. Andan son- a Sultan Murada götürüp Yeniçeri eder- di.»

Bu şekilde Devşirme usulü (İkinci Mu- zamanında da böyle idi. Bizanslı mü- rih (Halkondilis) eserinde şöyle yazıyor: Çocuklar Anadolu Türklerinin yanına yer- ştirilir, hepsi dil öğrenirlerdi. İki üç sene ldıktan sonra, bunlar Türkçeyi öğrenirler, mkün olduğu kadar anlarlardı. Sonra erliğe istidadı olanlardan (2,000) veya a fazlasını ayırırlar, bunların hepsi (Ge- olu) ya gönderilir, ve gemilere dağıtılır- ı. Burada denizcilik öğrenirlerdi. (Sahi- 228).

Aynı zamanda acemi oğlanlar (Humsı 'i» olarak, Padişaha isabet eden esirler sından da seçilirdi.

Devşirilen bu çocuklar muhtelif Türk baası olan ekalliyetlerden toplandığı için, ların bir çoğu Türkçe bilmezlerdi. Aynı anda muhtelif dinlerde idiler. Bunları ürkleştirmek, İslâmlaştırmak, muasırlaş- mak lâzımdı.

Türklerin ilk terbiye ocağı aile idi. nra da mektep veya kışladır. Bu çocuklar terbiyelerini İslâm olarak, Türk aileler- de Türk âdet ve örflerine göre yetiştiri- rdi. Bunlar müslüman edilir, sonra da ken- sine bir Türk adı verilir, bu aile içinde ürkçeyi öğrenir, ilk terbiyesini münevver inde değil, halk içinde alırdı. Önce bu şirme Türkleştirilir, Türkün bütün yük- seciyelerini iktisap ederdi. Ondan sonra mlaştırılır, namaz kılar ve oruç tutar- ı. Bunlar Türkçeyi öğrendikten sonra n en büyük medeniyetine sahip olan Türk teşkilâtına, muasırlaştırılmak, yani medenileştirilmek üzere acemi oğlan ocağına kaydedilirlerdi.

Bunlara birer akçe ulûfe yevmiye tahsis edilirdi. Esirlerden ve Devşirmelerden saray için ayrılan çocuklar, Türk aile terbiyesinden sonra Orta ocağına, Bostancı ocağına daha sonra da Galatasaray ve İbrahim Paşa saraylarına verilirlerdi. Bu suretle Devşirmeler, Yeniçeri olmak üzere yetiştirilen asker namzetleridir.

Gerek esirlerden ve gerek hıristiyan tebaanın çocuklarından devşirilerek, acemi oğlan kışlasına Yeniçeri olmak üzere gönderilen bu çocukların babaları, önceleri papazların teşvikile çocuklarını vermemek istediler. Fakat sonraları askerî ocağa girmiş olan çocuklarının büyük rütbelere yükseldiğini gören babalar, çocuklarının devşirilmesine can atarlardı. Devletin hıristiyan ve müslüman tebaanın hepsi müsavi haklarla bir Türk vatandaşı olduğunu gören Balkanlı hıristiyanlar, daha sonraları devşirmeye hacet bırakmadan çocuklarını askere vermeğe başladılar. Bu suretle devşirme usulü bir gönüllü sınıfı halini aldı. Türkün adaleti ve yüksek ahlâkı, bütün ekalliyetleri kendilerine bağladı. Devşirme çocuklarından pek büyük kumandanlar, vezirler yetişmiştir. Meselâ: Veziriâzam Mahmut Paşa, Rüstem Paşa, Sokollu Mehmet Paşa gibi, bunların hepsi kan itibarile bir Türk gibi, bu memleketin yükselmesi için canla başla çalışmışlardır.

Türkler Balkanlarda ve Anadoluda kendi idarelerine aldıkları hıristiyanları bu suretle Türkleştirmişlerdir. Bu tebaanın en sağlam ve simaca güzel ve zekâca yüksekleri Türk olarak, Türk milleti içine tesalüp ederek kaynamışlardır. Bu şekilde dehşetli bir teşkilâtı, dünyada hiç bir imparatorluk yapmağa muvaffak olamamıştır. Bu teşkilâtı idare eden dimağ Türk büyükleri, onların gayeleri için çalışanlar da acemi oğlanlardan yetiştirilen Yeniçeri askerleri idi. Bunların askerî maharetleri ve cesaretleri, Avrupa ordularını titretmişti. Bir tebaanın çocuklarını alarak, onları Türk oğlu Türk yaptıktan sonra imparatorluğunu idare etmek usulü hiç bir milletin yapamadığı bir üstünlük olmuştur.

Devşirme usulü Kara Halil ve Rüstem Paşaların tavsiyesile Birinci Murada kabul ettirilmiş ve bundan sonra Yeniçeri ocağı kuvvetlendirilmiştir. Bazı Avrupa tarihçilerinin bu teşkilâtın (İkinci Murat) zamanında kurulduğunu iddia etmeleri yanlıştır. 1370 senesinde bile devşirme usulü mevcuttu.

Birinci Kosova, Niğebolu muharebelerinde bile Yeniçerilerin hizmeti görülmüştü. Fakat bütün zaferleri kazanan, Yeniçerileri idare eden kuvvetler ve başların hepsi Anadollu Türklerden idi.

Enver Behnan ŞAPOLYO

Bulutlar

Ovadan hızla geçer, dağı kucaklarsınız,
Burada yağmur iken bilmem nerde karsınız,
Ne tarafa döndüysem orada siz varsınız
Bir deli gönül gibi uçun.. göklerde uçun!..

Yer yüzü «dök.. dök» diye sizden umuyor derman,
Çiçekler sizi özler, sizi özler dağ, orman;
Sakın munisleşerek «Biz neyiz?» diye sorman
Bir deli gönül gibi uçun.. göklerde uçun!..

Yıldızlar sizle hemhal, ay sizinle sırdaştır,
Hürlüğünüz yanında güneş de utangaçtır!..
Mademki varlığımıza koca dünya muhtaçtır,
Bir deli gönül gibi uçun.. göklerde uçun!..

Hasan ÇETİNTÜRK

Bir bahar sabahı

Bir rüzgâr kesilip ben püfür, püfür,
Dumanlı dağlarda estim bu sabah.
İnleyen sazımı atıp bir yana,
Dertle alâkamı kestim bu sabah.

Çocukça bir neşe içinde yine.
Atıldım dağların serinliğine,
Göğsümde yük olan keder yerine,
Yaylâ çiçekleri astım bu sabah.

Ey bahar ne olur üstüme eğil,
O yeşil salınla gözlerimi sil,
Ben karlı dağların ardından değil.
Gönülden gelen bir sestim bu sabah.

Hamdi IŞIKLI

Temmüz geceleri

— Abdülkadir Gürman'a —

Bu temmuz akşamı sahilde bir uzun beste,
O kotralar, o kayıklar geçerler aheste...
Güneş çekilmede artık yavaş yavaş geriye
Uzakta cilveleşen dalgalar ipek tenli,
Denizde raksediyor musikiyle yelkenli..
Yosunlu saçların el sürmeden dağıldı niye
Niçin ey akşam! öpülmez yanakların benli?

Ateş kılıçlara benzer kayınca yıldızlar,
Gümüş havuzlara gül serpiyor koşan kızlar..
Kucak kucak yayılır şair aşkı her yamaca,
Bu yemyeşil gecelerden eser... eser temmuz.
Yatar hayal ile dallarda güller aşka susuz...
Gelen çeyizleri rüzgâr ufukta açtıkça
Güler seher dolu bir yüzle halka halka
havuz...

Nevzat Kemal ÖZMERİÇ

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Olmuş Hikâyeler : I.

Hacel Ağanın Simitleri

Yazan : Halide Nusret Zorlutuna

Yazı dersinde idiler. Defterler, kalemler, mürekkepler ve eller; sıraların üstünde hazır, bekliyordu.

Kır saçlı öğretmen kürsüden iki adım sağa yürüdü, kara tahtaya döndü ve dersi özenle, yavaş yavaş yazdı :

— **Zulmette barınır belki bir zaman**
Ruhu bedbin eden hileyle yalan.
Hakikat doğacak güneştir inan,
Mümkün mü geceler sabah olmasın!
İbrahim Alâeddin

Sonra solgun yüzünü çocuklara çevirdi, gönlü ve gözleri heyecan dolu, ateş dolu, anlatmağa başladı:

— Zulmet, karanlık demek, çocuklar. Ama buradaki mânası bildiğimiz gece karanlığı değil; burada «zulmet» «bilgisizlik, gerilik» demektir. Bütün güzel ve iyi şeyleri bize kaybettiren, göstermiyen, bütün kötülükleri de korkunç kara kanatlarının altında koruyan, geliştiren «bilgisizlik». Bu karanlık; gece karanlığına benzemez. İnsanların ve milletlerin en korkunç düşmanı budur....

Anlatıyordu. Kırk yaşından umulmaz taptaze bir heyecanla, kendini harcıyarak, bütün ateşini karşısındaki genç ruhlara dökmek istiyerek, anlatıyordu. Ve çocuklar — okulun en yaramaz sınıfı — sanki soluk bile almadan, o kadar sessiz ve hareketsiz, onu dinliyorlardı...

Sözünü bitirdikten sonra onlara sualler sordu.

— Kim söylemek istiyor?..

Dediği zaman büyüklü küçüklü çocuk elleri, pembe kelebekler halinde, havada uçuşuyordu. Öğretmen, memnun, gülümsüyordu.

Dersin iyice anlaşıldığına emin olduğu zaman:

— Şimdi, dedi, bu güzel mısraları sınıfta dikkatle, özenle yazı defterlerinize yazınız. Yetiştirebilirseniz iki defa, üç defa yazınız. Sonra, perşembe günü için, bu kıtayı nesre çevireceksiniz ve şairin neler demek istediğini bana kısaca anlatacaksınız. Nasıl nesre çevrileceğini biliyorsunuz, geçen derslerde öğrenmiştiniz, değil mi?

— Evet, öğretmen.

— Haydi şimdi yazıya başlayın. Acele yok! Dikkatli, sabırlı olun! Numara atacağım.

Ve kürsüden indi, sıralar arasında bir zaman gezindi, bir kaç çocuğun hatasını düzeltti. Sınıfta çıt yoktu. Çocuklar yazılarına iyice dalmış görünüyorlardı..

Öğretmen tekrar kürsüye çıktı, oturdu. Şimdi biraz yorgun ve bulutlu görünen gözleri; bir zaman çocukların üstünde dolaştıktan sonra birden tavana çevrildi: O ne ya?.. Tavanda el kadar bir ışık parçası oynadı, oradan oraya koşarak kayboluverdi!

Bir an içinde öğretmen birçok şey düşündü: «Çocuklar muallimin gözüne ayna tutmuşlar!» Bunu bir kaç defa başkalarından duymuştu ama, yirmi yıllık meslek hayatında böyle bir şey hiç görmemişti. Vücudu evvelâ uyuşur gibi oldu, sonra birden gerildi, yaylandı.

Bulamam

Gülde, zambakta bir karar bulamam,
Sine var, onda kalb arar, bulamam,
Nerde kalmış vefa sorar bulamam,
Sine var, onda kalb arar, bulamam.

Güzel eksik değil, güzel pek çok.
Neyleyim? umduğum güzellik yok.
Yay som altın, kirişte fildişi ok,
Sine var, onda kalb arar, bulamam.

Ben ki hülyaya bir ömür verdim,
Başka bir şey değil benim derdim,
Sevdiğimden hakikat isterdim.
Sine var, onda kalb arar, bulamam.

Doğudan bahse varmıyor ki dilim,
Ne kadar olsa çünkü kendi ilim.
Gene lâkin üzüntüsüz değilim.
Sine var, onda kalb arar, bulamam.

Fuat Hulûsi DEMİRELLİ

Sert bir sesle :

— Kim ayna çıkardı?

Diye sordu. Sol taraftaki ve gerideki sıralara sağlarındaki pencereden güneş vuruyordu ve öğretmen, çelikleşmiş bakışlarını onlara çevirmişti :

— Kim ayna çıkardı?..

Çocuklar hayretle öğretmene ve birbirlerine bakıyorlar, fısıldaşıyorlardı :

— Ne aynası?.. Nasıl ayna?... Kim çıkarmış?...

Sınıfı dolduran bu masum hayret havası; öğretmenin kalbini birden, şefkat ve muhabbetle doldurdu. Sanki birdenbire neye o kadar kızmıştı? Ne vardı bunda o kadar kızacak?...

Yumuşamış bir sesle :

— Korkmayınız, dedi, bunda bir yok... Aynanın aksini tavanda gördüm. hangi birinize lâzım olmuş olabilir, m kündür. Yüzünüzdeki bir sivilceye, bir kalem lekesine bakmak için... A çıkarmış olabilirsiniz. Hanginiz çıkard

— ...

— Niçin cevap vermiyorsunuz?

— Çıkarmadık efendim.

— Nasıl olur?... Aksini ben tav gördüm. Darılmıyacağım diyorum size. lamayınız. Suçu saklamak, inkâr etmek işlemekten daha ayıptır.

— Çıkarmadık efendim.

— Sakın madenî bir çanta kapağı yapmış olmasın çocuklar?... Çantasını rıp açan oldu mu?

— Hayır öğretmen.

Öğretmen yeniden kızmağa başlıy Bu yumurcaklar onun tahammülü ile oynuyorlardı. Bunların gözlerini bu der korkutacak hiç bir şey yapmamıştı ve ma, her vesile ile, onlara «doğruluk» u lamağa çalışmıştı. Bütün emeklerinin cu bu muydu? Hem de nasıl masum m yalan söyliyebiliyorlardı yarabbi! Ona çok ıstırap veren de bu idi. Kan yavaş vaş tepesine çıkıyordu :

— Pek âlâ, dedi, soldan dördüncü, şinci, altıncı, yedinci sıralarda oturan İbrahim, Muzaffer, Zekâi.....

Tam on bir isim saydı ve ilâve etti

— Hepinizi birden inzibat meclisine receğim. Eğer bu işi yapanda zerre şeref, namus, insanlık varsa ortaya ç artık. Arkadaşlarının canını boş yere masın. Türk çocuğu yalan söylemez!

Öğretmenin sesi heyecandan titriy sınıfta bir ölüm sessizliği vardı...

— Henüz vakit geçmiş değildir: Şu da da itiraf etse, onun suçunu çocukl bağışlıyacağım!

— ...

Sınıfın sessizliğini zil sesi parçaladı. öğretmen kırık, ümitsiz; sapsarı bir sınıfı terketti. Kafasının içinde bir durmadan işliyor gibiydi :

— Niçin yalan söylüyorlar?... Nasıl masum masum yalan söyliyebiliyorlar?...

***

O gün öğle teneffüsünde iki talebe, retmeni öğretmen odasında buldu. getirmişlerdi. Sınıfta ayna çıkaran ç

bulunmuştu: 1352 Zekâi Yiğit.

Talebeler arasında hep «Manastırlı» diye çağrılan ürkek çocuk.

Onun sarı başı, bir ateş parçası gibi, öğretmenin hayalinden geçti. Demek o, ha?...

— Kendisi mi itiraf etti?

— Evet öğretmen.

— Sınıfta neden söylememiş?

— Bilmiyoruz efendim.

— Çağırınız.

Getirdiler. İki jandarma arasında yürüyen bir mahkûma benziyordu; başı önünde idi ve hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

— Zekâi, aynayı çıkaran sen miydin?

— E... E... Evet... Evet öğretmenim.

— Sınıfta o kadar sordum, o kadar acı ve tatlı söyledim. Ceza da vermiyecektim. Neden itiraf etmedin?

Hıçkırıklar çocuğu boğuyordu. Cevap veremedi.

— Cevap ver Zekâi. Neden itiraf etmedin?

— Bilmem... Bilmem... Sormayınız! Cezama razıyım. Razıyım öğretmenim... Ben... Ceza alayım... Onlar kurtulsunlar...

Öğretmen, Zekâiyi oraya getirmiş olan iki çocuğa sert sert baktı :

— Siz gidiniz. Zekâi kalsın.

Çocuklar, biraz şaşkın, dışarıya çıktılar. Öğretmen, ağlıyan çocuğa bir adım daha yaklaştı; çenesinden tutarak yüzünü yukarıya kaldırdı, gözlerini aradı :

— Zekâi! Aynayı sen mi çıkarmıştın?

Çocuk, sel gibi yaş akıtan gözlerini öğretmenden kaçırmağa çalışarak kekeledi :

— Ben... Ben... Bana... Ceza veriniz, öğretmenim!

— Sana cezayı sormuyorum. Aynayı sen mi çıkarmıştın?

— Korkuyorum, öğretmenim!

— Hiç kimseden korkma. Hak doğrunun yardımcısıdır, Zekâi. Doğruyu söyle.

Zekâi, etrafına ürkek ürkek bakındıktan sonra mırıldandı :

— Ben yanımda ayna taşımam bile, öğretmenim.

— Neden bu suçu üstüne aldın çocuğum...

Çocuk, içini çeke çeke anlattı :

— Mektepten çıkınca beni takip ettiler... Hepsi... O on kişiden başka belki yirmi tane de arkadaşları vardı. Etrafımı sardılar «İlle de sen çıkardın!» diye tuttırdular. Yemin ettim, yalvardım, dinlemediler. «Sen çıkardın, biz biliyoruz. İlle de gidip öğretmene söyliyeceksin!» dediler. Korktum. «Peki» dedim, söz verdim... Hem on kişi birden ceza göreceğine... Bir benim görmem daha iyi tabiî.

Öğretmen, onun sarı başını okşayıp, bir an, sızlıyan kalbinin üstüne çektikten sonra:

— Haydi git, yavrum, dedi, onları bana gönder. Ben onlara lâzım gelen şeyi söylerim. Hayır, korkma. Onlar da mahcup olacaklar, pişman olacaklar. Korkma, kimseyi cezalandıracak değilim.

***

Aradan üç gün geçti...

Öğretmen; Zekâiye verdiği sözü yerine getirmişti: Öteki çocuklarla uzun uzun konuşmuş, küçük arkadaşlarına karşı yaptıkları haksızlıktan, zulümden dolayı onları cidden mahcup ve pişman bir duruma sokmuştu. Fakat «Ayna» meselesi, hâlâ, bütün esrarını muhafaza ediyordu. Öğretmen de, yirmi yıllık itiyadı hilâfına, «Yapacağım» dediği şeyi yapmamış, küçük maznunları henüz inzibat meclisine vermemişti. Daha doğrusu verememişti. Tereddüt ediyordu. Kendi kendine: «Bunda bir şey var!» diyordu. Evet, bir şey vardı. Fakat ne?...

Perşembe günü öğretmen, asık bir yüzle sınıfa girdi. Çocuklar da huzursuz, ürkek adımlarla onu takip ettiler, yerlerini alıp durdular.

Her zaman öğretmen onlara gülümsiyerek bakar :

— İyi gün çocuklar! Oturunuz! derdi.

O gün yüzlerine hiç bakmadan, kısaca emretti :

— Oturunuz!.. Mümessil! Vazifeleri topla!

Çocuklar süklüm püklüm yerlerine oturdular. Sınıf mümessili vazifeleri topladı.

Öğretmenin dudakları kısık, kaşları çatık, gözleri karanlıktı :

— Ziya! Kalk, hazırladığın vazifeyi oku bakalım... Siz de dikkatle dinleyiniz, yanlışları kaydediniz. Tenkidini siz yapacaksınız.

Sustu. Gözler tavanda ve zihni «Ayna»da, öylece kaldı...

Birden, kalbi göğsünü parçalarcasına çarptı: İşte yine tavanda o ışık. Oradan oraya koşup oynarken hemen kayboluveren o fettan ışık parçası!

O daha tavandan kaçmadan öğretmenin dört açılan gözleri sınıfı dolaştı ama nafile! Bir şey sezemedi.

O zaman, tavandan kaçan ışık parçası beynlnin içine düşmüş gibi, öğretmen, pencereye koştu.

Aşağıda, kocaman avluda, talebenin meşhur «Hacel = Hacı Ali ağa»sı; simit ve pişmaniye dolu cam kutusu boynuna asılı, yavaş adımlarla ilerliyordu!

Öğretmen; karanlık bir mahzenden birdenbire güneşe çıkmış; aydınlığa, bahara, hayata kavuşmuş gibi oldu. Yüzünde aydın bir gülüş, sesinde engin bir şefkatle :

— Koş Muzaffer, koş! dedi. Hacel ağaya söyle, bir daha pencerenin altından geçsin!

Muzaffer kuş gibi uçtu. Çocuklar, nefessiz, bekliyorlardı. Muallim :

— Tavana bakınız! dedi.

Yarım dakika sonra, «Hacel ağa» pencerenin altından geçerken, tavanda da o yaramaz ışık parçası bir yandan bir yana koşuyordu...

Öğretmen de çocuklar kadar sevinçli ve coşkundu :

— **Hakikat doğacak güneştir inan,**
Mümkün mü geceler sabah olmasın!

***

Dersten çıkıldığı zaman bütün sınıf, Hacel ağaya âdeta hücum etti. Birbirlerini iterek ceplerindeki parayı onun avucuna dökülüyorlar :

— Yaşa be Hacel ağa! Bir simit ver.

— Yaşa be Hacel ağa! Pişmaniye

diye haykırışıyorlardı.

Adamcağız neye uğradığını şaşırmıştı.

Beş dakika içinde simitler, pişmaniyeler paylaşılmış; sınıf tavanında akisler yaparak, çocuklara ve öğretmene günlerce ıtrap çektirdikten sonra onları birdenbire dertlerinden kurtaran muzip kutu boş kalmıştı!...

Halide Nusret ZORLUTUN.

YENİ İLİM VE TEKNİK

Müstakbel otomobiller

Salih Murad UZDİLEK

Müstakbel otomobillerin dıştan görünüşünden geçen yazımızda bahsetmiştik. Bunların içi dışından daha enteresan olacaktır. Otomobil içinde muhtelif vaziyette bulundurulabilen veya çıkarılabilen devvar iskemleler bulunacaktır. Yalnız şoföre mahsus yer sabit olacaktır.

Sentetik kumaştan yapılmış olan mefruşatın kir veya tozu ıslak bir bezle kolayca silinecektir. Hava şartlandıran cihaz otomobil içindeki sıcaklığı sabit ve istenilen derecede tutacağından dolayı pencereleri açıp kapamağa ihtiyaç kalmıyacaktır.

Tayyare ve tanklardan alınan derslere göre yapılacak ve otomobillere büyük süratler verecek olan yeni motörlerin otomobilin art tarafına konması düşünülmektedir. Bu motörler gerek hacim ve gerekse kullanış itibarile eskilerinden çok farklı olacaktır.

Yüksek oktanlı ve hususi polimerizasyon usulile tasfiye edilmiş olan benzinler otomobillerin süratlerini arttıracaktır. Otomobilin tahrik donanımı elektrik veya hidrolik çalıştırılacağı gibi otomatik transmisyon da hidrolik usulle yapılacaktır. Otomobil projektörlerinde polarize edici mercekler (adeseler) kullanmakla göz kamaşmasından kurtulacağımız gibi tekerlekler üzerine sepilmiş olan hususi tozlarla radyo parazitleri kaldırılacaktır. Otomobil lâstiklerinin sentetik maddelerden yapılmış olmaları çok muhtemeldir.

Bugün tayyareler, kör uçuşlarda, radyo dalgalarile idare edildiği gibi bir gün otomobillerin de böyle, kör gidiş, tertibatla mücehhez olmaları ihtimal dahilinde. Radyo ile kontrol edilen cihazlar vasıtasile şoför yalnız kalabalık yerlere yaklaştığını anlamakla kalmıyacak ve belki muayyen bir dalga uzunluğuna bağlı kalarak hedefini rahatça ve emniyetle varacaktır.

Salih Murat UZDİLEK

TARİHTE TÜRK AHLÂKINA YAPILAN YABANCI TESİRLER

KANLI TAÇ

Timuçinin oğulları — Türk hükümdar soylarındaki aile birliği — Sasanilerde ve Bizansta saltanat kavgaları — Osman oğullarında ilk nifak — Savcı bey isyanı

Yazan : **Adnan Giz**

Ne zaman Osman oğullarının bir saltanat kavgasını gözden geçirsem hemen aklıma Cengizin oğulları gelir ve bu dört kardeş arasındaki sıkı bağlılık karşısında derin bir hayranlık duyarım. Timuçinin oğulları babalarının hayatında büyük bir sadakatle ona hizmet etmiş ve ölümünden sonra da öyle birçokları gibi nifaka düşmiyerek büyük bir birlik duygusu içinde babalarının idealini ileriye götürmüşlerdir. Timuçin ölürken oğullarına şu öğütleri vermişti :

— Dünya işi için sakın birbirinize kırılmayın! Biriniz diğerine karşı bir küskünlük duyarsa hemen onu gönlünden çıkarsın ki düşman şerrinden âzâde olasınız. Oktayı yerime Padişah yapıp hepiniz onun emrine itaat ediniz ve daima dört yanında hazır olunuz!.

Oğulları bütün hayatlarınca babalarının bu değerli nasihatini tuttular. Matemleri nihayet bulduktan sonra babalarının vasiyetine uyarak Oktayı hanlığa davet etmişlerdi. Oktay evvelâ büyük bir feragatle bu teklifi kabule yanaşmadı.

«— Amcam Cuci Kasarı, yahut ağabeyim Çagatayı, onlar istemezse inim Tuli'yi Han yapın.» dedi ve kırk gün kabul etmemekte ısrar etti.

Oktay Han kardeşi Tuli'nin ölümünden çok üzülmüştü. Kardeşinden ekseriya derin ahlarla bahsederdi. Sarhoş olunca hüngür hüngür ağlar :

«— Kardeşimin ölümünden uğradığım kederi avutmak için içiyorum» derdi.

Kubilay Han, Mengû Kaan da bütün ailenin ittifakile Han seçilmişlerdi. Bu kardeşler arasında da sıkı bir bağlılık vardı. Esasen tarihte Türk devletlerinin hemen ekserisi o devleti kuran ailenin müşterek gayreti o aileye mensup bütün fertlerin can ve yürekten işbirliği ile vücut bulmuştur. Türk töresine göre «Devlet», o devleti idare eden ailenin müşterek malı addolunur, bir hükümdar ölürken ülkeyi bütün aile efradı arasında taksim ederdi. Fakat kötü ahlâklı insanların elinde bu âdet günden güne zararlı bir hal almış ve birçok Türk devletleri bu yüzden parçalanmıştır.

Türk hükümdar ailelerinde görülen saltanat kavgaları da çok kere yabancı muhitlerden bulaşan kötü âdetlerin tesirile olmuş yahut da mağlûp ve düşman milletlerin el altından yürüttüğü bozguncu tahriklerden doğmuştur. Bu kötü âdet ve tahrikler Türk yurduna gene iki malûm ülkeden geliyordu : Sasanilerin diyarı ve Bizans!

Malûmdur ki son İran hükümdarları daima birbirlerinin gözlerini oyarak göçüp gitmişlerdi. Ferhat otuz kardeşini öldürmüş, Firuz ile Hürmüz birbirlerini boğazlamış, Hüsrev Perviz babasını yaymın kirişi ile boğmuş ve Sasanilerin sarayı en kanlı cinayetlere sahne olmuştu.

Bizans sarayı da tam bir fesat ve cinayet yuvasıydı. Türk saraylarının ihtişam merakında olduğu gibi saltanat kavgalarında da Bizansın çok büyük tesiri oldu. Bizanslılar evvelâ Anadolu Selçuklarına sonra Osman oğullarına karşı büyük bir ustalıkla «Tefrikaya düşür ve parçala!» formülünü tatbik etmiş, birinci maddede bir derece muvaffak olmuş, fakat ikinci çukura kendileri düşmüştür. Çünkü Türk milletinin «Birlik duygusu» Osman oğulları arasında çıkan nifakın doğurduğu zararları az zaman içinde izale etmiş ve bu birlikten gelen kuvvetli bir darbe ile o fesat yuvası yıkılmıştır.

***

Osman oğullarının ilk yıllarında da aralarında mühim bir aile bağlılığı vardı. Hele Alâeddin Paşa - Orhan Bey birliğine hayran olmamak kabil midir? O Alâeddin Paşa ki ailenin büyük oğlu olduğu halde emsalsiz bir feragat duygusile saltanatı Orhan beye terketmiş, hiç bir kıskançlık duymadan onun en fedakâr muavini olmuş, ölünceye kadar ona yardım etmiştir. Beşer denen mahlûkun cbedi zaaflarını göz önünde tutarsak Alâeddin Paşanın bu yüksek feragatini ancak ideal bir insanlık eseri sayabiliriz. Ondan sonra Süleyman Paşa da gerek babasına, gerek amcasına karşı büyük bir saygı ile hizmet etti. Fakat Osman oğullarının bu muhabbetine bir üçüncü misal daha bulamıyız. Hemen üçüncü batından itibaren bütün İran ve Bizans hanedanları gibi onlarda arasına korkunç bir nifak girmiş ve şilerde görülmiyen bir duygusuzlukla evlâdı, evlât babayı, kardeş kardeşi boğlamıya başlamıştır. Osmanlı tarihleri Yıldırım Bayezidin kardeşi Yakup beyi öldürmesini ilk aile kavgası olarak gösterir. Fakat bundan evvel Osman oğullarını defa kana bulayan bir başka vaka vardır eski tarihlerimiz her nedense onu kaydeçerler. Çünkü bu vakada bir baba evlâdının gözlerini oymuştur. Hem bu baba hüdavendigârdır. Bu vakadan dolayı babayı itham edemeyiz. Çünkü oğlu muvaffak olsa o da babasının gözlerini oyacak ve o hal Bizansın hazırladığı tuzağa düşecek. Anladığınız gibi Savcı Bey isyanından bahsetmek istiyorum. Osman oğulları arasında devlet otoritesine karşı ilk isyan bayrağını açan ve ilk saltanat kavgasını çıkaran, Şehzade Savcı Beydir. Savcı Beyin isyan etmesine sebep nedir?

Gene Bizanstan gelen bir fesat salgın

***

On sekiz yaşında iken — güzel bir hikâye mevzuu olan bir düğün baskınından sonra — Yarhisar tekfurunun kızı ile evlenen Orhan Bey, altmış yedi yaşında iken imparator Kantakuzinos'un körpe ve işveli kızını almıştı. Orhan Bey bu tarihten sonra Paleologlar'la Kantakuzinos'lar arasındaki saltanat kavgalarında daima kaympederinin tarafını tutmuş ve kaç kere ona yardım için asker göndermişti. İlk Osmanlı Padişahları ile sonrakiler arasındaki ruh ve karakter ayrılığına dikkat olunsun! Sonradan gelen bütün Osmanlı Padişahları saltanat uğrunda hiç bir insanlık duygusuna tâbi olmadan kardeşlerini, babalarını, evlâtlarını öldürürken Orhan Bey verilen söze, tesis olunan rabıtaya hürmeten rakip bir devletin hükümdarile iyi geçinmeğe gayret etmişti. Hattâ bir kere âni bir baskınla Ev-

renos Bey tarafından alınan Dimtokayı, kayınpederinin ricası üzerine geri vermişti. Şüphesiz ki Orhan Bey kayınpederine yardım ederken gene devletin menfaatlerini göz önünde tutuyor ve asıl Türk düşmanı olan Paleologları ezmeğe çalışıyordu. Murat Beyin saltanatına tesadüf eden 1369 yılında İmparator Yuvanis Paleologos Türklere karşı yeniden bir Haçlı seferi hazırlatmak için Avrupada bir seyahate çıkmış, fakat boş yere dönüp dolaştıktan sonra Venediğe gelmişti. Venedik tüccarları evvelce Bizansa binlerce altın borç vermişlerdi. Senelerdenberi ödenmiyen bu borçlar faizlerile beraber bir kaç misli büyümüştü. Şimdi borçluları ayaklarına gelince tüccarlar bu fırsatı kaçırmak istemediler ve Venedik Doçu'na müracaat ederek borcunu ödeyene kadar yatmak şartile Şarkî Roma Kayzerini zindana attırdılar. Orası yalnız ticaret kanunlarının hüküm sürdüğü bir memleketti. Ne Bizans İmparatorunu tanırlardı, ne Roma Kayzerini!..

Yuvanis'in iki oğlu vardı. Andronikos ve Manuel.

Andronikos ailenin birçok âzası gibi sefih, küstah, karaktersiz bir gençti. Manuel ise vatanını seviyor, babasına sadakat gösteriyor ve uzun zaman Türk sarayında yaşamasına rağmen Türklere sönmez bir kin besliyordu. İmparator seyahate çıkarken yerine büyük oğlu Andronikos'u vekil bırakmıştı. Şimdi ona Venedikten mektuplar gönderiyor, ne var ne yok hepsini satıp para bulmasını ve kendini zindandan kurtarmasını yazıyordu. Andronikos bu mektuplara kulak asmadı. Zaten babasını sevmez, hele onun kardeşine gösterdiği sevgiyi hiç çekemezdi. Zaten senelerdenberi saltanat makamında gözü vardı. Şimdi yerine ismmıştı da.. Eğer babası zindanda kalırsa dünyalar onun olacaktı.

Dikkat buyurulsun!. Haddizatinde Bizans tarihine ait görünen bu hikâyenin Osmanlı tarihi ile şiddetli bir alâkası vardır. Zira Bizansta başlıyan bu baba - oğul kavgasının tam bir kopyesi pek az sonra Osmanlı sarayında oynanacaktır. Bu isyan kopyesi bütün hatları, bütün ruhu ve şekli ile Bizanstaki aslına benzer ve ispat eder ki Osmanlı tarihinde kopan ilk nifak da hariçten yapılan tesirlerle husule gelmiştir. Gelelim Andronikosa, bu hayırlı evlât her ne kadar emellerine nail olduğunu sanıyorsa da kardeşi Manuel babasını kurtarmak çaresini arıyarak nihayet lâzım gelen parayı bulmuş ve İmparatoru zindandan kurtarmıştı.

Yuvanis Paleologos artık Avrupa devletlerinden ümidini kesmiş, hepsinden soğumuştu. Hele gördüğü hakaretleri hiç unutamıyordu. Nihayet âdi ve menfaatperest dindaşlarına boyun eğmektense asîl ve mert düşmanlarile anlaşmayı daha şerefli buldu ve vergi vermeyi kabul ederek Murat Beyin himayesine girdi.

1374 yılında Anadoluda çıkan bazı karışıklıklar üzerine Murat Bey Bursaya geçmiş ve Bizans İmparatoruna da ordusu ile beraber Anadoluya gelmesini emretmişti. Bizans İmparatoru metbuunun emrine uydu. Bizansda gene oğlu Andronikosu bırakmak mecburiyetinde kalmıştı. Çünkü Murat Bey Manueli de beraber getirmesini emrediyordu. Küçük oğlunun fedakârlığını takdir eden İmparator Avrupadan döndükten sonra Andronikosun hakkını çiğnemiş ve Manueli kendine saltanat şeriki yapmıştı. Nice zamandanberi bu müthiş darbenin acısile kıvranan Andronikos için şimdi mühim bir fırsat belirmişti. Eğer babası ile kardeşinin yokluğundan istifade etmesini bilirse belki Bizans tahtına da sahip olurdu. Aksi takdirde Bizans armasının siyah kartalı ebediyen onun elinden uçmuş demekti. Fakat

Gelecek sayımızda :

Senden Dönüş

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL

Büyük şairimiz Faruk Nafiz Çamlıbelin son yazdığı bu eşsiz, güzel şiirini neşredeceğimizi müjdeleriz.

Bizansın asıl hâkimi Türklerdi ve onların rızası olmadan nasıl Bizans tahtını zaptedebilirdi? Andronikos Murat Beyin böyle bir işe razı olacağını ummuyordu. Lâkin kuvvetli bir ümidi vardı: Savcı Bey! Osmanlı hükümdarı Anadoluya geçerken oğlu Savcı Beyi kendine vekil bırakmıştı. Andronikos bu genç şehzadeyi pek iyi tanıyordu. O bir kaç kere Bizansa gelmiş, Bizansın göz alıcı âdetlerine, sarayın güzel kızlarına yakından alâka göstermişti. Andronikos şuna inanıyordu ki, Savcı Bey Osmanlı Padişahı olursa kendi de Bizans tahtına oturabilir. Bu kurnaz düşünce ile araya adamlar koyarak Savcı Beyi şöyle bir yoklatmış ve müsait bir cevap almıştı. O zaman, bu fesat ve şeytanet yuvasının fettan çocuğu büyük bir maharetle Murat Beyin toy ve tecrübesiz oğlunu kandırmış, avucuna almış ve nihayet istediği yola sevketmişti.

Bir Türk şehzadesinin bir Rum prensi ile birleşip isyan etmesi Anadoluda çok fena bir tesir yarattı. Bir Türkün babasına ve metbuuna silâh çekmesi, hem de bunu bir yabancının teşviki ile yapması Türk türesine göre bir suç demekti. Murat Bey bu isyanı evvelâ Yuvanis'den bilerek ona şiddetle çatmış, fakat İmparatorun yerlere kapanarak bigünah olduğunu ispat etmesi üzerine derhal âsilerin cezasını vermek için Rumeliye geçmişti. Âsi prensler ordugâhlarını Trakyada kurmuşlardı. Murat Bey bir gece âsilerin ordugâhına yaklaştı. Orada senelerce kumandası altında döğüşen eski askerlerini gördü:

«— İçinizde benden şikâyeti olan kim varsa meydana çıksın! Kendisini dinliyeceğim. Şikâyeti doğru ise hak vereceğim.» dedi.

Bu sözler askere çok tesir etmişti. Ruhlarında büyük bir değişme oldu ve o gece âsilerin hemen hepsi tekrar eski kumandanlarına döndüler. Savcı Bey yanında kalan bir miktar askerle Dimtoka kalesine sığındı. Fakat Murat Bey peşini bırakmıyordu. Kalenin dayanması uzun sürmedi. Erzakları tükenen ve aç kalan ehali kale kapılarını açarak âsi prensleri teslim ettiler. Bir yabancının, hem de düşman bir yabancının teşviki ile babasına isyan eden, hükûmeti devirmek istiyen ve henüz gelişme çağında bulunan taze bir devleti tecrübesiz ellerile çok tehlikeli bir uçuruma sürükleyen Savcı Bey şüphesiz büyük bir mücrimdi. Cezası da o nispette ağır oldu. Gözlerini oydular. Andronikos'a gelince cezasını babası versin diye Murat Bey onu da Bizansa yollamıştı. Türk ruhunda ne kadar vazife ve disiplin duygusu vardır. Eğer Murat Bey öç almak ve kan dökmek zihniyeti ile hareket etmiş olsaydı evvelâ o Rum prensini cezalandırması lâzım gelirdi. Halbuki o yalnız kendi devletine ait mühim bir istikbal endişesile yalnız kendi oğlunu cezalandırmış ve istikbalde başkaları için kötü bir misal olmasın diye onun gözlerini oydurmuştu. Andronikos ona değil babasına isyan etmiş bulunuyordu. Şu halde onun cezasını da gene kendi babasının vermesi lâzımdı. Mamafih Murat Beyin biraz da siyasî düşüncelerle Andronikosu babasına teslim ettiği akla gelir. Şunu da ilâve edelim ki Andronikos gözlerinin hafifçe sakatlanmasile bu cezadan ucuz kurtulmuştur.

Savcı Bey, o bedbaht çocuk gerçi cezasını pek hazin bir şekilde senelerce çekmişti. Fakat bir kere tohum atılmış, nifak mikropları ailenin kanına karışmış bulunuyordu. Bu hastalığın en hâd devreis on bir sene süren fasılai saltanatta görüldü. Yıldırımın oğulları arasında çıkan o kanlı boğuşmaya bütün Türk düşmanları da iştirak etmiş, Bizans İmparatoru, Sırp kıralı, Eflak Beyi bu kavgayı fırsat sayarak bütün gayretlerile Osmanlı devletini parçalamıya çalışmışlardı.

Hasan Adnan GİZ